Опорний конспект · 2.11. Фразеологізми

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 2. Лексикологія

1. Суть · ознаки · типи

Фразеологізм — стійке сполучення слів із **цілісним значенням**, що не виводиться зі значень складників. Ознаки: цілісність · стійкість складу · відтворюваність · образність · не перекладається дослівно.
тест заміни слово синонімом (зміст зникає → фразеологізм); замінь вислів **одним словом**.

зрощення — зв’язку зі словами немає: бити баглаї · точити ляси · пекти раків;
єдності — образ відчутний: камінь за пазухою · пливти за течією · біла ворона;
сполуки — одне слово вільне: брати участь · порушити питання.

2. Джерела

Джерело	Приклади зі значенням
побут	ні в тин ні в ворота (недоладне) · пекти раків (червоніти від сорому) · як з гуски вода (ніщо не впливає)
ремесла	білими нитками шитий (погано замаскований) · лити воду на млин (діяти на чиюсь користь)
військо · звичаї	тримати порох сухим (готовий до відсічі) · дати печеного гарбуза (відмова при сватанні) · сім п’ятниць на тиждень (мінливість рішень)
література	**крилаті вислови** мають автора: Борітеся — поборете! (Шевченко)

3. Біблія та антика — напам’ять

Біблія сіль землі — найкращі люди · терновий вінок — муки · каїнова печать — знак зради · манна небесна — бажане без труду · блудний син — розкаявся й вернувся.

антика ахіллесова п’ята — вразливе місце · авгієві стайні — безладдя · гордіїв вузол — заплутана справа · дамоклів меч — загроза · прокрустове ложе — штучна мірка · яблуко розбрату — причина ворожнечі · сізіфова праця — марні зусилля · танталові муки — бажане поряд і недосяжне · троянський кінь — підступний засіб.

4. Частотні в НМТ · синоніми й антоніми

вивести на чисту воду — викрити · водити за ніс, замилювати очі — обдурювати · біла ворона — той, хто вирізняється · зарубати на носі — запам’ятати · ні пари з вуст — мовчати · як рак свисне — ніколи.

синоніми ледарювати: бити баглаї · ловити ґав · ганяти собак · сидіти згорнувши руки.
антоніми засукавши / спустивши рукави · за течією / проти течії · хоч греблю гати / як кіт наплакав · стріляний горобець / жовтороте пташеня.

5. Прислів’я чи фразеологізм · роль · помилки

Фразеологізм — словосполучення, у реченні **один член речення**: *Роботи було хоч греблю гати* — обставина міри; *Він у класі біла ворона* — присудок.
Прислів’я — речення з повчанням: *Хочеш їсти калачі — не сиди на печі*. **Приказка** — зворот без завершеної думки. **Крилатий вислів** — має автора.

> приймати участь → **брати участь** · на протязі → **протягом** · знаходитися → **бути, перебувати** · мати місце → **відбуватися** · співпадати → **збігатися**.

Не спотворюй складу: «як кішка наплакала», «ні в тин ні в двері», «грати першу роль» — таких висловів немає.